

Orta Afrika'da Rusya-Fransa Çekişmesi

İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi Çad'ın Devlet Başkanı Idriss Déby, geçtiğimiz günlerde İsrail'e sürpriz bir ziyaret gerçekleştirdi. Çad ile İsrail arasındaki ilişkilerin kopmasından 46 yıl sonra gerçekleşen bu ani ziyaret kuşkusuz akıllara pek çok soruyu getirdi. İsrail ile askıya alınan ilişkileri yeniden onarmak istediğini belirten Idriss Déby'nin bu ilginç hamlesi henüz sindirilememişken bu sefer de Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir Suriye'yi ziyaret ederek Beşşar Esad ile el sıkıştı. İlginç bir şekilde Suriye'de iç savaş başladığından bu yana ilk kez Arap Ligi'nden çıkartılan Suriye'ye Arap âleminde üst düzey bir ziyaret gerçekleşiyordu. Birlikte poz veren ikili, Suriye'nin Arap dünyasına yeniden dönmesini arzuladıkları yönünde mesajlar verdiler.

Bu ziyaretleri Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler ışığında değerlendirmek mümkün olduğu gibi, Afrika penceresinden değerlendirmek de pekâlâ mümkün. Bu kapı aralandığında karşımıza çıkan önemli hareket noktalarından biri ise Orta Afrika Cumhuriyeti ve son dönemde Rusya'nın burada Fransa'nın muhalefetine rağmen nüfuz kazanma çabaları. Kırım ve Suriye'den sonra şimdi de bu Afrika ülkesinde açıktan açığa Rusya-Fransa nüfuz mücadelesi yaşanmakta. Daha açık bir ifadeyle Orta Afrika-Çad ve Sudan üçgeninde kutuplaşma günden güne daha bariz hissedilmekte.

2018 yılının başlarından bu yana Afrika bağlamında dikkat çeken hususlardan biri, Afrika'da çok da iddialı olmayan Rusya'nın Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki varlığını Fransa'ya rağmen genişletme çabası oldu. Orta Afrika'ya yüklü miktarda silah ve ekipman sağlayan Rusya, aynı zamanda burada 170 kadar teknik personel de bulundurmaktadır. Hatta Orta Afrika Cumhuriyeti Devlet Başkanı Faustin-Archange Touadera'ye Rus danışman bile atanmış. Eskiden Fransa sömürgeci olan Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Fransa'yı oldukça rahatsız eden Rus varlığının gizli kapaklı yönleri de söz konusu. İddialara göre, sahibinin Putin'e yakın olduğu bilinen *Wagner* isimindeki özel güvenlik şirketinin paralı askerleri burada görev yapmakta. Daha ilginç olan, bu konuyu araştırmak için Orta Afrika'ya giden Putin muhalifi üç Rus gazetecinin ülkenin ücra bir köşesinde ölü bulunması. Bu hususa dair önemli bir iddia ise, öldürülen gazetecileri Putin'e muhalefetiyle tanınan ve hatta siyasi arenada ona rakip olabilecek Rus oligarklardan Mikhail Khodorkovskiy'e yakın bir vakfın bölgeye göndermiş olması.

Rusya'nın bu bölgedeki varlığından burayı doğal bir arka bahçe gibi gören Fransa oldukça rahatsız. Bu nedenle Rusya ile Fransa arasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) Orta Afrika'yla ilgili oturumlarında birbirlerini suçlayıcı açıklamalara şahit olunmakta. Rusya Fransa'nın bu ülkedeki kendi çıkarlarını terk etmesi gerektiğini vurgularken Fransa da Rusya'nın ülkedeki barış sürecini baltaladığını dile getirmekte. Özellikle Sudan'ın yardımıyla Rusya'nın başlattığı paralel barış görüşmeleri, Fransa nezdinde eleştirilmekte. Fransa ile Rusya arasındaki anlaşmazlık BMGK'ya da yansırken Orta Afrika'daki barış misyonunun süresini uzatmak için Fransa'nın getirdiği taslak metninde Rusya'nın çabalarından bahsedilmemesi gerekçe gösterilerek Rusya ve Çin oylamada çekimser kaldı, diğer 13 üye ise taslağı onayladı. Ancak bu çekişmede Rusya şimdilik daha avantajlı görünüyor. Özellikle yaşanan sokak olayları nedeniyle Fransa, enerjisinin tamamını iç huzurun sağlanmasına yöneltmiş durumda.

Wagner şirketinin şaibeli varlığı ve Fransa ile çekişmesinin yanında Rusya'nın bu bölgedeki mevcudiyeti Orta Afrika'ya komşu Sudan ve Çad'ı da çok yakından ilgilendiriyor. Gerek Idriss Déby'nin gerekse Ömer el-Beşir'in son dönemdeki sürpriz hamleleri de Rusya ile yakından alakalı konular. Batı ile arası bir türlü düzelmeyen Sudan, yakın coğrafyasında Rusya'nın mevzi kazanmasından oldukça memnun ve hatta bu durumu kendi çıkarları ile örtüşük hale getirme arayışı içindeyken Çad için aynısını söylemek zor. Burnunun hemen dibinde ve nüfuz sahası içinde yer alan Orta Afrika'da Rusya'nın askerî yönden varlığını günden güne arttırması, Fransa müttefiki Çad'ı da bir hayli rahatsız etmiş benziyor. Bu nedenle Idriss Déby'nin Netanyahu ile görüşmesine damga vuran birincil husus, silah satışı ve güvenlik iş birliği oldu. Basına yansıyan haberlerden anlaşıldığı kadarıyla Çad yönetiminin sunduğu uzun silah listesi, İsrail'i bile şaşırtacak boyutta.

Çad muhalefetine göre Çad ve İsrail, 2008 yılından bu yana ilişki içerisindedir ve bu tarihten beri İsrail Çad'a silah tedarik etmeye devam ediyor. Çad'ın bu kadar silah ihtiyacı içerisinde olması ise, ülkenin kuzeyindeki Tibesti'de ve Doğu Çad'da ortaya çıkan rejim karşıtı silahlı grupların varlığından dolayı. Çad-Sudan ve aynı zamanda Çad-Libya ve Çad-Mısır ilişkilerini yakından ilgilendiren bu sorun alanlarının biraz kaşınması durumunda, Çad'da ciddi bir huzursuzluk doğabilir. Bugüne kadar Nijerya'nın kuzeyi, Mali ve Orta Afrika'daki askerî operasyonlara her türlü desteği sağlayan Çad Fransa'dan yardım alsada Fransa'nın içinde bulunduğu durum Çad'ı yeni bir arayışa sürüklemiş benziyor.

Son dönemde Yemen'e paralı asker tedarik ederek Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) bloğuna yakın durmaya başlayan Çad, özellikle 2010 yılından sonra Darfur bölgesinde oluşmaya başlayan Katar'ın varlığından rahatsız. Geçen yıl patlak veren Katar krizi bu noktada Çad yönetiminin Katar'ı Çad'dan tasfiyesi ile sonuçlandı. Katar karşıtı bir pozisyon alan Çad Katar'ın ülkedeki elçiliğini derhâl kapatmasını istedi. Her ne kadar Katar Çad'dan tasfiye edilse de Sudan'ın Darfur bölgesinde önemli bir aktör olmaya ve Darfur barış sürecinin garantörü olmaya devam ediyor. Bu minvalde silahlı grupların varlığını sürdürdüğü Darfur bölgesinden Çad'a yönelebilecek herhangi bir tehdide karşı uyanık kalmaya çalışan Idriss Déby'nin İsrail'e yakınlaşma isteği de Suudi Arabistan ve BAE'nin İsrail ile normalleşme arayışlarıyla paralellik gösteriyor.

Rusya'nın Orta Afrika dışında da nüfuzunu genişletmeye başladığı görülüyor. Bu noktada 2017 yılından beri dikkat çeken diğer bir husus, Rusya ile Sudan arasındaki sıcak ilişkiler. Son 10 yıldır Rusya'nın bu doğrultuda attığı adımlar 2017 yılından itibaren olgunlaşarak meyve vermeye başladı. Hakkında Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) tarafından tutuklama emri bulunan Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'in Rusya'nın gönderdiği özel uçak ile Rusya'ya giderek Soçi'de Putin ile görüşmesinden bu yana taraflar arasındaki ilişkiler daha da derinleşmiş bir hâlde. El-Beşir'in Rusya ziyaretinden kısa bir süre sonra Rusya'nın Sudan Büyükelçisi Mirgayas Shirinsky'nin Hartum'daki rezidansında ölü bulunması bile Sudan-Rusya ilişkilerini etkilemedi. Sudan Rusya'nın BM'deki gücü ve askerî imkânlarının şemsiyesi altına girmek isterken Rusya da Sudan'ın petrol ve altın gibi kaynaklarına talip.

Rusya ve Sudan'ı yakınlaştıran ve birbirine bağımlı kılan diğer önemli bir etken ise bu ikilinin Orta Afrika Cumhuriyeti'nde birlikte hareket etmesi. Rusya'nın Orta Afrika ordusuna silah, eğitim ve uzman desteği vermeye başlaması, ülkenin kuzeyinde varlığını devam ettiren Seleka milislerini hareketlendirirken Darfur bölgesinden Orta Afrika'ya kaçak yollardan silah akışı da hızlanmış durumda. Ancak daha ilginç olan ise, Rusya ve Sudan'ın ortak girişimi ile Orta Afrika'da çatışan eski Seleka milisleriyle anti-Balaka milislerinin Hartum'da bir araya getirilmesi ve gruplar arasında diyalog sürecinin başlatılması oldu. Fransa'yı oldukça tedirgin eden bu hamle, Rusya'ya arabulucu bir imaj kazandırırken Seleka liderlerine ev sahipliği yapan Sudan'ı da parlattı. Bu noktada Rusya, arabulucu imajını sürdürebilmek için Sudan'ın desteğine ihtiyaç duyuyor. Madalyonun diğer tarafında ise Ömer el-Beşir'in hem iktidarını sürdürebilmesi hem de ülkede oluşan ekonomik krizi önleyebilmesi için Rusya gibi güçlü bir desteğe ihtiyacı var.

2017 yılından beri Rusya'nın Sudan'ı da yanına alarak attığı adımlar artık iyice olgunlaşarak bölge siyasetini yeniden dizayn etme çabasına dönüşmüş vaziyette. Hâliyle Fransa ve müttefikleri bu durumdan oldukça rahatsız. Ve sonuç itibarıyla Orta Afrika, Çad ve Sudan bölgesinde, devletler ve silahlı gruplar arasında kutuplaşma giderek daha fazla görünür hâle geliyor.